

Een genre-didactische aanpak voor schrijfvaardigheid in het vreemdetalenonderwijs Duits

Doelen

Met dit onderzoek wil ik de kwaliteit van het onderwijs Duits verbeteren en de taalvaardigheid van de leerlingen, in het bijzonder de schrijfvaardigheid, verhogen.

Genre-didactiek lijkt een veelbelovende aanpak voor de verbetering van schrijfvaardigheid. Echter, deze aanpak is voor Duits als vreemde taal in het voorgezet onderwijs in Nederland nog niet ontwikkeld en onderzocht.

In dit onderzoek zal ik een genre-didactisch schrijfvaardigheidsprogramma ontwerpen, uitproberen en de effecten van deze didactiek onderzoeken. Ik wil met het te ontwerpen programma aantonen dat de schrijf- en spreekvaardigheid van leerlingen Duits significant verbetert ten opzichte van reguliere didactiek.

Daarbij is aanleren van kennis over genres en de genre-specifieke kenmerken en het kunnen schrijven in de genres een doel op zich maar tegelijkertijd ook een middel om taalvaardigheden te verbeteren. Daarmee wordt er een bijdrage geleverd aan de theorie en de praktijk van de gestuurde vreemdetaalverwerving. Natuurlijk levert dit onderzoek niet alleen theoretische inzichten op, maar uit de beproeving van het ontwikkeld materiaal zal het ook de relevantie bij leerlingen in het bewustzijn roepen, wanneer zij met native-speakers en in het land zelf de taal moeten gebruiken, omdat er bij genre-didactische benadering met authentieke teksten wordt gewerkt.

Conceptuele constatering

Het schrijfvaardigheidsonderwijs in het voortgezet onderwijs is vooral gericht op talige vormaspecten, zoals grammatica en spelling, en minder op het vinden en ordenen van de inhoud en het opbouwen van de tekst (Kwakernaak & Hoeflaak, 2007). De weinige lesmethodes, die de weg naar een genre-didactiek vinden, blijken hun keuzes voor tekstsoorten veelal volgens thematische criteria gemaakt te hebben en daarbij worden echte, tekstsoort-specifieke en functionele eigenschappen van teksten niet aangeleerd (Freudenberg-Findeisen, 2016). De hypothese is dat juist door de integratie van grammaticale en lexicale vormaspecten met specifieke tekststructuren de leerlingen beter in staat zijn om grammaticale en lexicale constructies te leren en toe te passen (Fandrych & Thurmair, 2016) en dat dit te generaliseren is naar teksten van een ander genre.

De studie

De studie bestaat uit een literatuurstudie (review / meta-analyse) en een empirische studie, waarin de interventie getoetst wordt (pilot en hoofdstudie).

	Pilot	Hoofdstudie
Waar?	- op het Amadeus Lyceum, zelf uit te voeren	- op het Amadeus Lyceum, door andere docenten uit te voeren - op andere scholen
Wat?	de interventie (een lessenserie)	een op basis van de ervaringen in de pilot aangepaste interventie (aangepaste lessenserie)

Tabel: Studies: pilot en hoofdstudie.

Genre didactiek

Het (thematisch) leren van woordenschat en grammatica staat bij het leren van een vreemde taal op de middelbare school centraal. Echter, kennis van woordenschat en grammatica staat nog niet gelijk aan het kunnen communiceren in de vreemde taal.

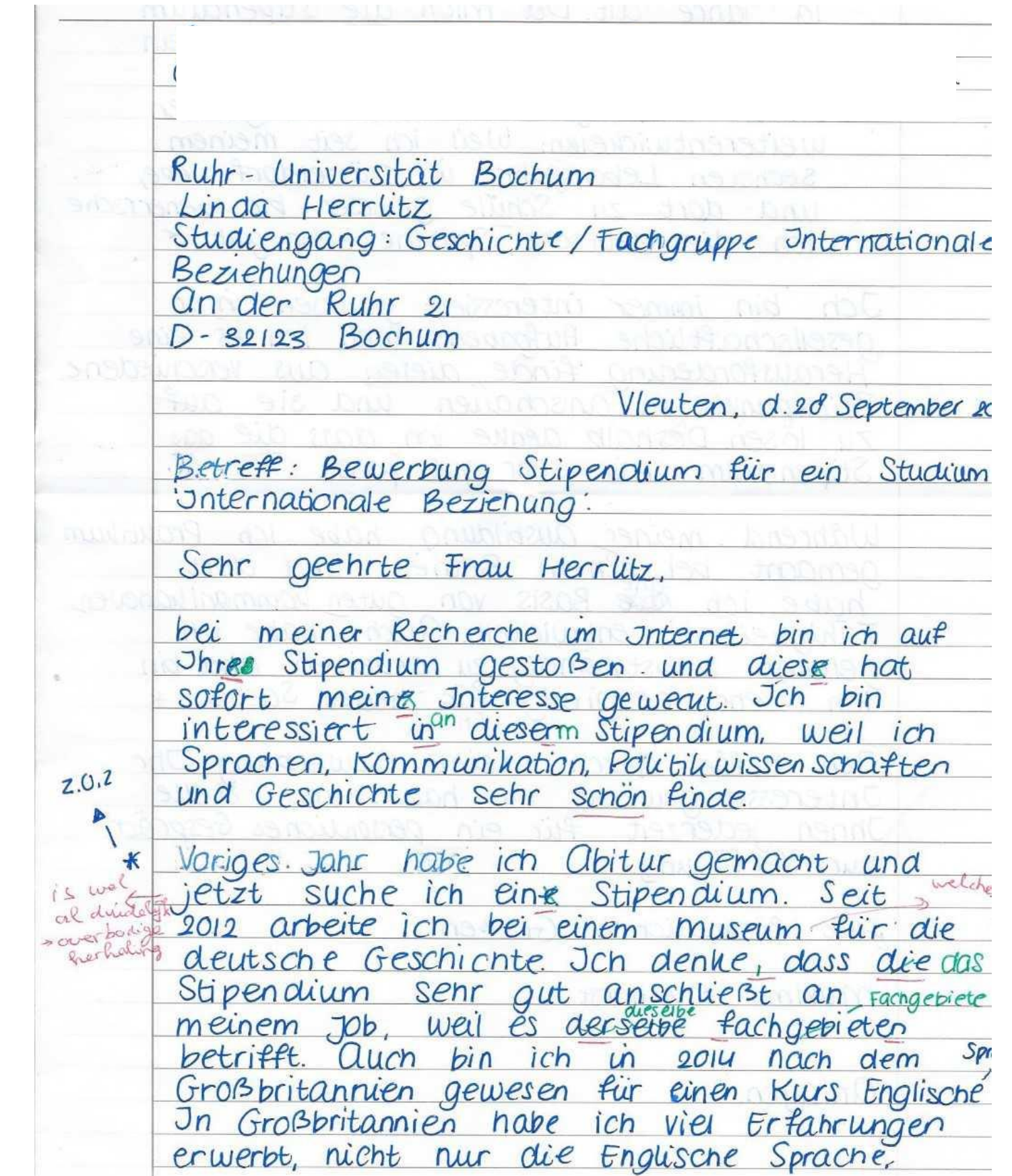
Genre-didactiek gaat uit van het leren van tekstkenmerken van een bepaalde tekstsoort. Bij deze kenmerken horen taalhandelingen, die vervolgens in hun eigen taalculturele context, met hun bijbehorende talige kenmerken (grammaticale en lexicale structuren) geleerd worden.

Onderzoeksvragen

- 1) Is genre-didactiek effectief gebleken voor de ontwikkeling van schrijfvaardigheid? En, aan welke kenmerken van genre-didactiek zijn deze effecten toe te schrijven?
- 2) Wat zijn de effecten van een genre-didactische aanpak bij het onderwijs Duits op het niveau van:
 - 1) ...schrijfvaardigheid van de leerlingen binnen een aangeleerde tekstsoort?
 - 2) ...schrijfvaardigheid van de leerlingen als ze in een andere, niet aangeleerde tekstsoort moeten schrijven?
 - 3) ...spreekvaardigheid van de leerlingen als ze de equivalente tekstsoort schriftelijk aangeleerd krijgen?
- 3) Zijn de effecten ook overdraagbaar naar andere docenten en naar andere scholen?

Interventie

- De interventie bestaat uit een lessenserie gebaseerd op genre-didactiek. Hoe die didactiek eruit gaat zien is afhankelijk van de succesvolle ingrediënten van een onderzochte genre-didactiek, blijkend uit een literatuur onderzoek (review / meta analyse).
- Het lijkt er vanuit de literatuur wel op dat bepaalde activiteiten en vaardigheden belangrijk zijn:
 - Metacognitieve genre 'awareness' (Negretti & Kuteeva, 2011; Yasuda, 2011)
 - Het maken van schrijfplannen ('Textprozedur') (Feilke & Bachmann, 2014; Bouwer & Koster, 2016)

Voorbeeld

Eén van de eerste dingen die een leerling op school in het Duits leert is: "Hallo, ich bin Hannah und ich bin 12 Jahre alt." En als je dan wat meer kunt, voeg je misschien toe: "Im Juni werde ich 13 Jahre alt." of: "Ich habe Geburtstag im Juni." Daarna, als er verder op het thema 'verjaardag' wordt ingegaan, dan: "Ich gratuliere dir herzlich zum Geburtstag."

In intentie is deze zin best communicatief: je feliciteert iemand en de jarige zal hierop reageren. In het onderwijs Duits wordt dan vooral de nadruk gelegd op het woordje 'dir' i.p.v. 'dich' en dat er achter 'zu' nog een '-m' komt en dat 'gratulieren' 'feliciteren' betekent.

Bij genre-didactiek wordt er echter niet van lexicale en grammaticale structuren uitgegaan, maar wordt er uitgegaan van de tekstuele en culturele eigenschappen van tekstsoorten, in dit geval het schrijven van een felicitatieberichtje. De focus ligt dan pas echt op communicatie: want welke wens is gepast bij een dergelijke felicitatie? In het Duits kan je de jarige een gezond nieuw levensjaar wensen, in het Hongaars kun je dat alleen met Oud en Nieuw. En spreek je de jarige aan met 'Du' of met 'Sie'? Feliciteer je ook de familie van de jarige? In het Nederlands: ja; In het Duits gaat dat niet. Als alle tekstuele en talig-culturele regels zijn toegepast, dan kunnen vervolgens de in dit genre benodigde talige structuren (lexicale en grammaticale) worden bestudeerd. Het voordeel hiervan is niet alleen dat je je niet enkel bezighoudt met de taalmiddelen, maar dat je – door uit te gaan van genre-kenmerken – direct kan deelnemen aan de communicatie in de desbetreffende taal(cultuur).

De methode

	Meting 0 schrijven	Fase 1	Meting 1 schrijven + spreken	Fase 2	Meting 2 schrijven + spreken
Groep 1	teksthandelingen a, b, c in tekstsoort X	interventie	Teksthandelingen a, b, c in aangeleerde tekstsoort X en niet-aangeleerde (complexere) tekstsoort Y	regulier programma	Teksthandelingen a, b, c in aangeleerde tekstsoort X en niet-aangeleerde (complexere) tekstsoort Y
Groep 2		regulier programma		interventie	

Tabel: Switched replication design (Shadish, Cook & Campbell, 2002)

Contact

Linda Herrlitz-Biró
Dudoc Alfa, Universiteit Utrecht / Amadeus Lyceum, Vleuten
Email: l.herrlitz@amadeuslyceum.nl
Website: <https://vakdidactiekgw.nl/profiel-large/linda-herrlitz-biro/>

Referenties

1. Bouwer, R., & Koster, M. (2016). Bringing writing research to the classroom. The effectiveness of Tekster, a newly developed writing program or elementary students. *Academisch proefschrift*. Universiteit Utrecht.
2. Bachmann, T., & Feilke, H. (2014). Werkzeuge des Schreibens. *Beiträge zu einer Didaktik der Textprozeduren*. Stuttgart: Klett.
3. Freudenberg-Findeisen, R. (Ed.) (2016). Auf dem Weg zu einer Textsortendidaktik. Linguistische Analysen und text(sorten)didaktische Bausteine nicht nur für den fremdsprachlichen Deutschunterricht. Hildesheim: Georg Olms AG-Verlag
4. Fandrych, C. & Thurmair, M. (2016). Grammatik an und mit Textsorten lernen: Das Prinzip „Linksdeterminierung“ im Deutschen. In: Freudenberg-Findeisen, R. (2016)
5. Kwakernaak, E. & Hoeflaak, A. (2007). Kwakernaak, E., & Hoeflaak, A. (2007). Levensrecht opdrachten: ERK-gerelateerde schrijftoetsen van het Cito. *Levende Talen Magazine*, 94(3), 18-20.
6. Negretti, R., & Kuteeva, M. (2011). Fostering metacognitive genre awareness in L2 academic reading and writing: A case study of pre-service English teachers. *Journal of Second Language Writing*, 20(2), 95-110.
7. Shadish, W. R., Cook, T. D., & Campbell, D. T. (2002). Construct validity and external validity. *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*, 64-102.
8. Yasuda, S. (2011). Genre-based tasks in foreign language writing: Developing writers' genre awareness, linguistic knowledge, and writing competence. *Journal of Second Language Writing*, 20(2), 111-133.